

Egyenlő esélyek az olimpiákon?

készítette:

Vojtkó Veronika

1. Bevezetés

1.1 Témaválasztás indoklása

Az újkori nyári olimpiákon számos esetben előfordult hátrányos megkülönböztetés mind politikai, mind faji okok miatt. A faji megkülönböztetés és az előítéletek egész történelmünk során jelen voltak, és mind a mai napig érezhetőek. Az olimpiák történelmében is számos esemény hozható kapcsolatba a rasszizmussal. Az újkori nyári olimpiákon számos eset történt, ami ellentétben áll az olimpiai mozgalommal, az olimpiai eszmével. A politika és a történelmi események jelentősen befolyásolták az olimpiákon résztvevők számát és etnikai összetételét.

Ezt az ellentmondást az olimpiai okirat tartalma és az olimpiák eseményei között nem hagyhatjuk figyelmen kívül. Fontosnak tartottam megvizsgálni, hogy mi és hogyan befolyásolta az olimpiákat.

2. Irodalmi áttekintés

Számos kutató foglalkozott a sporttudomány területén belül olimpiatörténettel. *Bill Mallon* és *Ian Buchanan* *Historical Dictionary of the Olympic Movement* című könyve nem csak sportolói, hanem rendezői, azaz adminisztratív oldalról is vizsgálja az olimpiákat. Az újkori olimpiai játékokon való változások és fejlődések mellett az ókori olimpiákkal is foglalkozik. Számtalan adatot tartalmaz az olimpiákról melyekhez az olimpiai mozgalomról való írások társulnak.

John E. Findling és *Kimberly D. Pelle* *Encyclopedia of the Modern Olympic Movement* című munkája nemcsak az olimpiákon történt sporteseményeket foglalja össze, hanem az olimpiákat övező politikai botrányokat, gazdasági tényezőket és más olimpiákat befolyásoló eseményeket is tárgyal. A téli és nyári újkori olimpiákkal egyaránt foglalkozik, csak úgy, mint az Olimpiai Bizottsággal.

George R. Matthews műve az *America's First Olympics: The St. Louis Games of 1904* az 1904-es St. Louis-i olimpiával foglalkozik. Részletesen tárgyalja a játékokat, hangsúlyozva, hogy ez volt az első Amerikában rendezett olimpia. Az olimpiát megelőző körülményeket is említi, hogy hogyan lett St. Louis az olimpia helyszíne, nem pedig Chicago.

3. Egyenlő esélyek az olimpiákon?

3.1. Problémafelvetés

A különböző etnikumokkal való egyenlő bánásmód még napjainkban is megkérdőjelezhető. Ez az előítéletekből és fajgyűlöletből fakadó probléma megoldásra vár.

Habár az Olimpiai okirat egyértelműen leírja, hogy az olimpiákon nincs helye efféle megkülönböztetésnek, a gyakorlatban mégis számos példát találhatunk az ellenkezőjére. Az olimpiai eszmét sokszor teljesen figyelmen kívül hagyták vagy megszegték.

3.2. A kutatás célja

1. Célul tűztem ki az olimpiák történetéről való tájékozódást, azon belül pedig azon olimpiák vizsgálatát, melyeknél nem egyenlő bánásmódban részesültek a résztvevők.
2. Információt kerestem az olimpiai eszme megjelenéséről és változásáról az Olimpiai okiratban, illetve az olimpiák történelmének vizsgálata során.
3. A kutatásom célja az olimpiákat befolyásoló események feltérképezése.
4. Célul tűztem ki annak feltárását, hogy a résztvevők etnikai összetétele hogyan változott és mi okozhatta a változást.
5. Céлом feltárni, hogy a fajgyűlölet mikortól jelent meg az olimpiákon, és jelen van-e napjainkban.

3.3. Kérdésfeltevések

3.3.1. Az olimpiai eszme

1. Kutatásom során az Olimpiai okirat vizsgálatával az olimpiai eszme megjelenését kerestem. Felmerül a kérdés, hogy tudott-e 100%-osan érvényesülni az olimpiai eszme.

2. Az olimpiákat befolyásoló történelmi események összegyűjtése további kérdéseket vetett fel: Milyen mértékben befolyásolta a történelem az eszme megvalósulását?
3. Hogyan változott és hogyan jellemezhető napjainkban az olimpiai eszme?

3.3.2. Etnikai összetétel

4. A másik kérdéskör, amit fontosnak tartottam megvizsgálni, az olimpiákon résztvevők etnikai összetétele, ennek változása, illetve a változást előidéző okok feltárása.
5. Hogyan jelent meg a fajgyűlölet, mi volt jellemző rá az olimpiák kezdetekor, és mit tapasztalunk manapság?

3.4. Hipotézisek

3.4.1. Az olimpiai eszme

1. Véleményem szerint az okiratban foglaltak nem valósultak meg teljesen az olimpiákon.
2. Feltételezem, hogy az aktuális történelmi események jelentősen befolyásolták egy-egy olimpia eseményeit is.
3. Úgy vélem, hogy az olimpia eszméjét az egyenlő esélyekről többször is figyelmen kívül hagyták, napjainkban azonban némi javulás tapasztalható.

3.4.2. Etnikai összetétel

4. A statisztikai adatok alapján megállapítható, hogy egyre több etnikum, kisebbség illetve hátrányos helyzetű ország szerepel az olimpiákon. Ennek egyik oka lehet, hogy az olimpia mint esemény egyre nagyobb jelentőségű. A faji, politikai, illetve vallási egyenjogúság és tolerancia egyre szélesebb körben elfogadott.
5. A korábbi olimpiák jelentései alapján úgy vélem, hogy a fajgyűlölet már egészen az újkori olimpiák kezdetekor jelen volt, s a 20. századnak csak a vége felé tapasztalhatunk némi javulást az esélyegyenlőség terén. Habár az utóbbi

időszakban látszólag nincs hátrányos megkülönböztetés az olimpiákon, kétséges, hogy lehet-e valaha teljes egyenjogúság.

3.5. A kutatás módszere, az adatfeldolgozás módja

Kutatásom során történeti kutatást alkalmaztam, mivel a vizsgált témám szempontjából ezt tartottam adekvát módszernek. A Nemzetközi Olimpiai Bizottság hivatalos honlapján talált adatokkal dolgoztam és az itt található cikkek szolgáltak dolgozatom megbízható forrásául. Az olimpiák eseményeinek felkutatásához az olimpiák hivatalos jelentéseit használtam fel, melyeket a Nemzetközi Olimpiai Bizottság állított ki. Fontos része volt kutatásomnak a 2011-es Olimpiai okirat, mivel ebben találtam meg az olimpiai eszme leírását és értelmezését.

3.6. Eredmények

3.6.1. Olimpiai okirat

Az okirat az olimpiák alapidokumentuma, amely minden körülmények között kötelező érvényű. Az Olimpiai okirat egyértelműen meghatározza, hogy az olimpiai játékokon ki vehet részt. Eszerint a sport gyakorlása mindenkit megillet. A diszkrimináció teljes mértékben összeférhetetlen az Olimpiai Mozgalommal. Továbbá, bármely tüntetés vagy sporthoz nem kapcsolódó (politikai, vallási vagy faji) hírverés tilos. Ennek ellenére, számos alkalommal az olimpiák történelmében nem valósultak meg az okiratban leírtak, sőt, teljesen figyelmen kívül hagyták az olimpiai eszmét.

3.6.2. Az olimpiák csoportosítása

Az újkori nyári olimpiákat három csoportra osztottam a faji megkülönböztetéshez való viszonyulásuk szerint.

1. Az első szakasz a kezdetektől, azaz 1896-tól 1936-ig tartott. A résztvevő országok és versenyzők száma fokozatosan növekedett. Ezt a periódust a kezdeti nehézségek, a bojkottok és a zűrzavaros olimpiák jellemezték. Ezekre a két legjobb példa az 1904-es St Louis-i és az 1936-os berlini olimpia. A későbbiekben ezeket részletesebben is be fogom mutatni. **(1. táblázat)**

2. A második szakasz 1948-tól 1988-ig tartott. A II. világháborút követően a világ „kettészakadt” és folyamatos bojkottok és politikai botrányok jellemezték az olimpiákat. Ezzel magyarázható, hogy a résztvevők száma ingadozott. Ebből a szakaszból a Mexikóvárosban illetve Münchenben tartott olimpiákat szeretném kiemelni, mivel ezeken voltak leginkább érezhetőek a politikai ellentétek.

(2. táblázat)

3. A harmadik szakasz 1992-től egészen napjainkig tart, ezek a békés, nyugodt, diszkrimináció-mentes olimpiák. Ebben a szakaszban már nem voltak nagy, országok közötti ellentétek, sőt egyre több nemzet vett részt az olimpiai játékokon. Az 1992-es barcelonai olimpia azért érdekes, mert ekkor tudott először igazán érvényesülni az olimpiai eszme. **(3. táblázat)**

Az olimpiákon résztvevők száma szignifikánsan emelkedett az első újkori olimpiai játékok megrendezése óta. Míg 1896-ban csak 241 versenyző állt rajthoz, 2012-re ez a szám 10 960-ra nőtt. **(1. grafikon)** Az általam kijelölt három csoport határait a fekete függőleges vonalak jelzik, míg a zöld nyilak egy-egy, az esélyegyenlőtlenség szempontjából érdekes olimpiára mutatnak. Habár a grafikon több visszaesést is mutat a résztvevők számában, ezeket az eseteket csak annyiban vizsgáltam, amennyiben ez etnikai vagy politikai okok miatt történt. A továbbiakban a zöld nyilakkal jelölt olimpiákat fogom bemutatni.

3.6.3. I. szakasz

Az első szakasz az első újkori olimpiától 1936-ig tart. Ebből az időszakból az 1904-es és az 1936-os olimpiát tartom érdekesnek a faji megkülönböztetés szempontjából.

Az 1904-ben, St. Louisban tartott olimpia egybeesett azzal a világkiállítással, melyet a Louisiana terület megvásárlásának 100. évfordulójára rendeztek. Emiatt az egész olimpia inkább ünneplés volt, mint sportesemény. Az olimpia csak egy volt a világkiállítás számos programja közt. Így az is vitatott kérdés, hogy egyáltalán melyik megrendezett esemény számít olimpiai versenyszámnak. A hat hónapig tartó esemény csupa zűrzavar volt. Csak 12 ország vett részt a játékokon és azok is csak néhány versenyzővel. A versenyszámokban főként amerikaiak indultak és értek el sikereket. A 630 versenyzőből több mint 500 amerikai volt. Ezen az olimpián szerzett érmet az első

fekete bőrű amerikai. A feketéket, ázsiaiakat és indiánokat inkább a mulatság kedvéért versenyeztették, és nem is sejtették, hogy valóban méltó ellenfelei lesznek a fehér atlétáknak. Az első dél-afrikai versenyzők például egy hadi kiállítás részeként szerepeltek a világkiállításon, de ugyanakkor maratoni futásban is versenyeztek. Számos törzs látványosságként szerepelt a kiállításon, és így vált részvevőjévé az olimpiának. **(1. kép)** Ezen az olimpián tehát az amerikai dominancia volt a jellemző, és annak ellenére, hogy őslakosok és törzsek tagjai is versenyeztek, nem méltó ellenfélként kezelték őket.

Az 1936-os berlini olimpián a St. Louis-inál sokkal erőteljesebb volt a diszkrimináció. Habár eredetileg békés és örömteli eseménynek szánták, a háttérben folyamatosan jelen volt a náci propaganda. A német politikusok nem győzték hangsúlyozni az olimpia összetartó erejét, békés mivoltát és jótékony hatását a társadalomra. Hitler a német nemzet erejét és rendezettségét akarta demonstrálni, a német fiatalok rátermettségét bizonyítani, megmutatni tökéletességüket. S mialatt a nemzetek közötti összefogást és békét hangsúlyozta, tulajdonképpen az olimpiát akarta felhasználni arra, hogy bebizonyítsa az árja faj felsőbbrendűségét. Ez a kísérlete azonban kudarcba fulladt, mivel az olimpia legnépszerűbb sportolója az afro-amerikai Jesse Owens volt. Hitler nem volt hajlandó átadni Owens-nek az érmeket, ami újabb nyílt megnyilvánulása volt a fajgyűlöletnek. A zsidó származású sportolókat kizárták, ami egyértelműen az olimpiai eszme szándékos figyelmen kívül hagyását jelentette. Az olimpia jelképei helyett mindenhol horogkereszt volt látható, és nem volt titok, hogy ebben az időben már létrehozták az első koncentrációs táborát. **(2. kép)** Több nemzet is fontolgatta, hogy részt vegyen-e az olimpián, hiszen ha marad, azzal tulajdonképpen elfogadja és támogatja a náci eszmét. Teljesen a politika irányította az olimpiát, ezért Náci Olimpiaként is emlegetik.

3.6.4. II. szakasz

A második szakasz 1948-tól 1988-ig tart. A II. világháború miatt elmaradt két olimpia után újra megrendezték a játékokat, azonban sok botrány és bojkott jellemezte ezt a periódust. Ebből a szakaszból a mexikóvárosi és a müncheni olimpiát emelem ki.

Ebben az időszakban világszerte felkelések és polgárjogi mozgalmak zajlottak. Tíz nappal az olimpia előtt a mexikói kormány ellen tüntető diákokat lőtték le a mexikói hadsereg katonái. Ez az esemény Tlatelolco mészárlás néven vált ismertté. A politika befolyása az olimpia alatt is érezhető volt, többen is békésen tüntettek az emberi jogokért és az egyenlő bánásmódért. Habár az amerikai polgárjogi mozgalom a feketék egyenlőségéért számos téren sikeres volt, mégsem hozott teljes egyenjogúságot. A 200m-es síkfutás eredményhirdetésén Tommie Smith és John Carlos, két afro-amerikai versenyző hívta fel a figyelmet a feketék elnyomott helyzetére az Amerikai Egyesült Államokban. Az eredményhirdetésen cipő nélkül, fekete zokniban álltak dobogóra, ezzel a feketék szegénységére utaltak. Mindketten fekete kesztyűt viseltek. Smith a jobb kezét emelte magasba, ami a feketék erejét szimbolizálta, Carlos pedig a bal kezét, ami a feketék összefogását jelentette. Smith nyakában a fekete sál a feketék büszkeségének a jelképe volt. Ebben az öltözkében némán, lehajtott fejjel hallgatták az amerikai himnuszt. **(3. kép)** A Nemzetközi Olimpiai Bizottság kizárta őket emiatt az olimpiáról, mondván, ez összeférhetetlen az olimpiai eszmével és politikának nincs helye a játékokon. Ennek ellenére sokan nemesnek és hősiessnek tartották a két atléta néma tüntetését. Mint később kiderült, az afro-amerikai sportolók az olimpia bojkottálását fontolgatták, mivel úgy érezték, még nem érték el végső céljukat az amerikai polgárjogi mozgalomban. Egy másik hasonló néma tüntetés is volt 1968-ban. Věra Čáslavská csehszlovák tornásznő a dobogón lehajtott fejjel hallgatta a szovjet himnuszt. Ezzel az országát megszálló szovjetek ellen tüntetett. Őt is eltiltották a további versenyzéstől.

Az ezt követő 1972-es olimpia szintén hírhedtté vált a politikai viták és tragikus gyilkosságok miatt. Az olimpia a politikusok kezébe került. Például Rodéziát bonyolult és hosszadalmas politikai csatározások után a Nemzetközi Olimpiai Bizottság négy nappal a verseny kezdete előtt kizárta. Az olimpiák történelmében előforduló legszomorúbb és legragikusabb esemény is 1972-ben történt. A németek új arcukat akarták megmutatni úgy, hogy az 1936-os berlini olimpiával ellentétben, most igazán felszabadult olimpiát rendeznek. Ezért a biztonsági rendszer szándékosan jóval lazább volt, mint azelőtt. Így sikerült a Fekete Szeptember palesztin terrorszervezet nyolc tagjának bejutnia az olimpiai faluba és tizenegy izraeli sportolót illetve kísérijüket megtámadnia. Két izraelit a helyszínen megöltek, kilencet pedig fogva tartottak, amikor megkezdődtek a tárgyalások. **(4. kép)** A palesztinok azt követelték, hogy engedjék

szabadon az Izraelben fogvatartott több mint 230 palesztint. Miután nem sikerült megállapodásra jutniuk, a terroristák repülőre ültették a túszoikat, de nem sokkal ezután az egyik merénylő felrobbantotta a gépet. A foglyul ejtett izraeli sportolók életüket vesztették, a nyolc terrorista közül öt a helyszínen meghalt, hármat évekkel később fogtak el. A müncheni mészárlás kiábrándultságot, teljes megrendülést okozott. Az olimpiát 34 órával a merénylet után folytatták. Az esetről számos könyvet írtak és filmet készítettek. A 2012-es olimpián a tragédia 40. évfordulója alkalmából az egyik áldozat felesége, Ankie Spitzer, támogatókat gyűjtött, hogy egyperces néma csenddel emlékezzenek meg a történetekről. Jacques Rogge, a Nemzetközi Olimpiai Bizottság elnöke azonban elvetette az indítványt, mivel úgy vélte, politikának nincs helye az olimpián.

3.6.5. III. szakasz

A harmadik szakasz az 1992-es barcelonai olimpiával kezdődött. Ekkortól teljesen vegyes az olimpiákon az etnikai összetétel és érvényesülni látszik az olimpiai eszme. Azóta semmiféle nagyobb botrány nem történt, az olimpiák valóban sportesemények, nem pedig politikai csatározások színhelyei.

Hosszú évek után 1992-ben egyik ország sem bojkottálta a versenyt, ami tulajdonképpen a politikai változásoknak köszönhető. Dél-Afrikában megszűnt az apartheid rendszer, a berlini falat ledöntötték, a Szovjetunió pedig 15 különálló országra szakadt. Az összefogás szép példája volt, amikor a 10 000m-es síkfutás utolsó szakaszában Derartu Tulu etióp futónő a cél előtt beárta ellenfelét, a fehér bőrű dél-afrikai Elana Meyert. A célba kéz a kézben futottak be, ezzel szimbolizálva egy új Afrika reményét. **(5. kép)** Mindezeknek köszönhetően a barcelonai olimpiát tekintették mintának a későbbi olimpiák megrendezésekor.

3.7. Az eredmények összefoglalása

Kutatásom során arra következtetésre jutottam, hogy az olimpiákon számos alkalommal nem vették figyelembe az olimpiai eszmét, amely különféle hátrányos megkülönböztetésekhez, botrányos politikai vitákhoz és tragikus eseményekhez vezetett. A résztvevők számát szintén jelentősen befolyásolta a politika, a sporthoz nem kapcsolódó események. Dolgozatomban azonban arra is rávilágítottam, hogy milyen

hatalmas fejlődést tapasztalhatunk az első újkori olimpiai játékok óta az olimpiai eszme érvényesülése terén és a résztvevők számában.

4. Következtetések levonása

Vizsgálatom során számos kérdésre kerestem a választ. Az előbbieken részletesen bemutatott öt olimpia alátámasztja első hipotézisem, miszerint az olimpia eszméjét az egyenlő esélyekről többször is figyelmen kívül hagyták. Második hipotézisem beigazolódott, hiszen számos hírhedt eset bizonyítja, hogy az olimpiai okiratban leírtak nem valósultak meg az olimpiákon. Harmadik hipotézisem is helytálló, a politikai változások, a háborúk és más történelmi események nagyban befolyásolták az olimpiák történelmét is. A negyedik hipotézisem is igaz: Az olimpiai játékok kezdetétől egészen napjainkig erőteljes a növekedés a résztvevők számában. Egyre több etnikum, kisebbség, illetve hátrányos helyzetű ország vesz részt az olimpiákon. Az ötödik hipotézisem, úgy gondolom, egyéni megítéléstől függ, hiszen nem tudhatjuk, hogy milyen változások lesznek a jövőben. Az, hogy lehet-e előítéletektől és hátrányos megkülönböztetéstől mentes az olimpia, kérdéses. Annak ellenére, hogy rendkívül pozitív változásokat tapasztalhatunk az utóbbi időszakban, enyhébb előítéletek, sajnos, előfordulnak. Remélhetőleg, az elkövetkező olimpiák résztvevői és szervezői további erőfeszítéseket tesznek az olimpiai eszme megvalósításáért.

5. Összefoglalás

Az olimpiák a történelem során hol előtérbe kerültek, hol háttérbe szorultak. 1896-tól 2012-ig az olimpiai eszmét vizsgálva egyértelmű fejlődést tapasztalhatunk, egyre inkább megvalósul az Olimpiai okiratban definiált eszme. Az eddigi újkori nyári olimpiák során, – habár kisebb-nagyobb visszaesésekkel – nőtt a résztvevő versenyzők és nemzetek száma, amelyet egyértelműen pozitív változásnak tartok.

Irodalomjegyzék

Findling, John E. és Kimberly D. Pelle. *Encyclopedia of the Modern Olympic Movement*. Greenwood Press, 2004.

International Olympic Committee. *2nd International Forum on Sport for Peace and Development - Final report* 2011. december 19.

Development through Sport. 2012. június

Olympic Charter 2011. július 8.

Mallon, Bill és Buchanan, Ian. *Historical Dictionary of the Olympic Movement*. Scarecrow Press, 2006.

Matthews, George R. *America's First Olympics: The St. Louis Games of 1904*. University of Missouri Press, 2005.

www.olympic.org. *Official website of the Olympic Movement*

1. sz. Melléklet

év	város	versenyzők	országok
1896	Athén	241	14
1900	Párizs	997	24
1904	St. Louis	651	12
1908	London	2008	22
1912	Stockholm	2407	28
1920	Antwerpen	2626	29
1924	Párizs	3089	44
1928	Amszterdam	2883	46
1932	Los Angeles	1332	37
1936	Berlin	3963	49

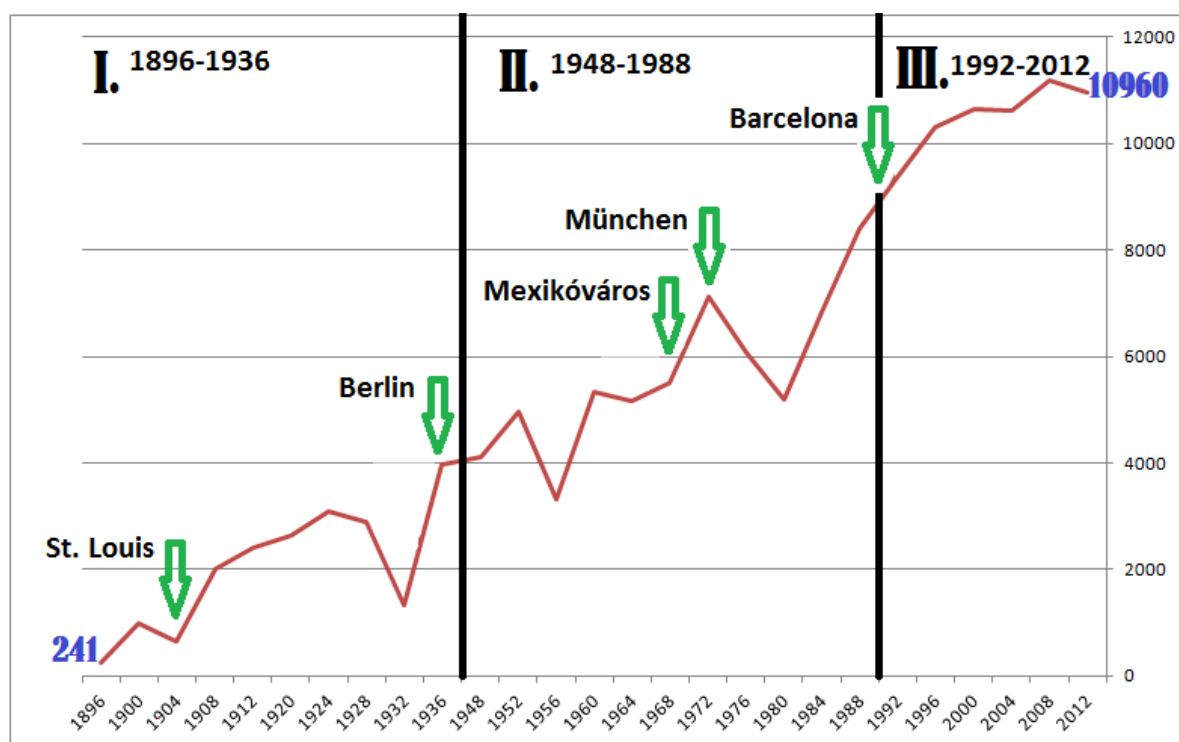
1. táblázat: I. szakasz

év	város	versenyzők	országok
1948	London	4104	59
1952	Helsinki	4955	69
1956	Melbourne	3314	72
1960	Róma	5338	83
1964	Tokió	5151	93
1968	Mexikóváros	5516	112
1972	München	7134	121
1976	Montreal	6084	92
1980	Moszkva	5179	80
1984	Los Angeles	6829	140
1988	Szöul	8391	159

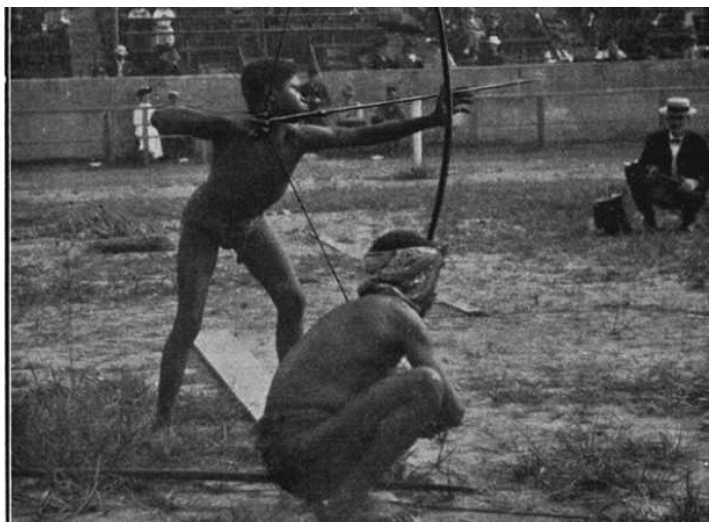
2. táblázat: II. szakasz

év	város	versenyzők	országok
1992	Barcelona	9356	169
1996	Atlanta	10318	197
2000	Sydney	10651	199
2004	Athén	10625	201
2008	Peking	11196	205
2012	London	10960	205

3. táblázat: III. szakasz

1. grafikon: résztvevők száma az olimpiákon

t

1. kép: etnikumok az 1904-es olimpián

2. kép: horogkereszt az olimpia jelképei helyett (1936.)

3. **kép:** Tommie Smith és John Carlos az eredményhirdetésen (1968.)

4. **kép:** német rendőrök az olimpiai faluban (1972.)

5. **kép:** Derartu Tulu és Elana Meyer a célban (1992.)